

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2008, Volume: 3, Number: 1
Article Number: A0049

NATURAL AND APPLIED SCIENCES
STATISTICS

Received: July 2007
Accepted: December 2007
© 2008 www.newwsa.com

Yüksel Terzi
Vedat Sağlam
University of Afyon Kocatepe
terziy@ahu.edu.tr
Afyon-Türkiye

ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DURUMU

ÖZET

Tükenmişlik, insanlarla birebir ilişkinin olduğu meslek grupları için önemli bir sağlık sorunudur. Bu çalışmanın amacı Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde görev yapan Araştırma Görevlilerinin mesleki tükenmişlik düzeylerini Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanarak ortaya koymak ve tükenmişlik düzeyine etki edebilecek kişisel faktörleri değerlendirmektir. Bu amaçla Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde görev yapan Araştırma Görevlileri üzerinde bir anket çalışması yapıldı. Araştırma Görevlilerinin Maslach Tükenmişlik Ölçeğinden bulunan Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı, Duyarsızlaşma ve Genel Tükenmişlik puanları hesaplandı. Araştırma sonucunda Araştırma Görevlilerinin haftada girilen uygulama saatinin çok olması, maaşlarının düşük oluşu ve akademik çalışmalarla ilgili yeniklikleri takip edememe sorunları mesleki tükenmişliklerini artırdığı görüldü.

Anahtar Kelimeler: Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma, Kişisel Başarı, Araştırma Görevlisi

JOB BURNOUT SITUATION OF RESEARCH ASSISTANTS

ABSTRACT

Burnout is important health problems for job groups, which have inter relations with people. Aim of this study is to obtain job burnout levels for Research Assistants at University of Ondokuz Mayıs University using Maslach Burnout Measurement and is to determine personal factors that have effects on burnout levels. For this purpose, a questionnaire study on research assistants working at Ondokuz Mayıs University is conducted. From Maslach Burnout Measurement, research assistants' Emotional Burnout, Personal achievement, Insensitivity and General Burnout scores are calculated. At the end of the research it is seen that research assistants' intense weekly teaching hours, low salaries and problems of not being able to follow last developments in their academic areas increase their job Burnout.

Keywords: Maslach Burnout Measurement, Emotional Burnout, Insensitivity, Personal Achievement, Research Assistant

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Farklı alanlarda yaşayan profesyonel insanlar işlerinde yaşadıkları streslere çeşitli tepkiler verebilmektedir. Bu tepkiler; işe ait bıkkınlık, stres ve tükenmişliktir (Dolunay, 2002). İşe ilişkin bıkkınlık ve stres her meslekte görülebilmektedir. Ancak tükenmişlik insanlarla birebir ilişkinin kaçınılmaz olduğu meslek grupları için önemli bir sağlık sorunudur. Bu bağlamda kişinin kendisine büyük hedefler koyup daha sonra istediklerini elde edemeyip hayal kırıklığına uğrayarak yorulduğunu ve hissetmesi "burnout tükenmişlik sendromu" olarak adlandırılır. Özellikle sağlık ve eğitim alanında çalışanlarda sıkça görülen tükenmişlik sendromunun belirtileri duygusal, fiziksel ve zihinsel belirtiler olmak üzere üç grupta toplanabilir.

Duygusal tükenmişlik belirtileri; depresif duygularını desteksiz, güvensiz hissetme, ümitsizlik, evde gerilim ve tartışma artışı, kızgınlık, sabırsızlık, huzursuzluk gibi negatif duygularda artış, nezaket, saygı ve arkadaşlık gibi pozitif duygularda azalma olarak sıralanabilir. Fiziksel tükenmişlik belirtileri, kronik gerginlik, güçsüzlük, enerji kaybı, yıpranma, hastalıklara daha hassas olma, sık baş ağrıları, bulantı, kas krampları, bel ağrısı, uyku bozuklukları gibi farklı sorun ve yakınmaları içerir. Zihinsel tükenmişlik bulguları doyumsuzluk, kendine, işine ve genel olarak yaşama karşı negatif tutumlar içerebilir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Tükenmişlik 1970'li yılların başlarında Maslach, Freudenberger ve Pines tarafından tanımlanmış ve özellikle son yıllarda üzerinde sıkça çalışılan bir konu olmuştur. Freudenberger'e göre Duygusal Tükenme, insanların aşırı çalışmaları sonucu işlerinin gereklerini yerine getiremez bir duruma gelmeleri anlamını taşır (Freudenberger, 1974). Daha sonraları Maslach ve Jackson bu konuyu geliştirerek tükenmişliğin en çok kabul gören modelini incelemişler ve tükenmişliği Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşmada artış ve Kişisel Başarı duygusunda azalma olarak tanımlamışlardır (Maslach ve Jackson, 1984).

Birey için olumsuz bir deneyim olan ve olumsuz koşullara sebep olan tükenmişlik, üç boyutlu bir sendrom olarak ortaya çıkabilmektedir. Birinci boyutu, bireylerin işlerinde yorulmalarını, yıpranmalarını, psikolojik düzeyde bireyin duygusal kaynaklarının azaldığını ifade eden **Duygusal Tükenme (DT)**'dir. İkincisi, DT'ye bağlı olarak ortaya çıkan ve bireyin çevresindekilere karşı olumsuz ve alaycı duygular geliştirmesini ifade eden **Duyarsızlaşmadır (D)**. Üçüncüsü ise bireyin kendisini çalıştığı işte başarısız olarak görmesini ifade eden **Kişisel Başarı** Duygusudur. Tükenmişliğin bu üç boyutu birbiri ile ilişkilidir (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001).

Tükenmişlikle ilgili olarak, özellikle sağlık ve eğitim sektöründe insanlarla iç içe yoğun bir şekilde çalışanlar için şu soruya cevap aranabilir: Çalışanların tükenmişlik ve iş doyum düzeyleri ile kişilik özellikleri; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve görev süresi arasında ilişki var mıdır? Bu gibi durumları değerlendirmek için yaygın olarak kullanılan ölçeklerden birisi de Maslach ve Jackson tarafından 1981'de ortaya konulan "Maslach Tükenmişlik Ölçeği" (MTÖ)'dir. Bu ölçekte toplam 22 madde vardır. Bu maddelerden 9 tanesi Duygusal Tükenme(DT), 5 tanesi Duyarsızlaşma(D) ve 8 tanesi de Kişisel Başarı(KB) olarak sorulmuştur. Maddeler 7 farklı şekilde derecelendirilmiştir: 0=hiçbir zaman,..., 6=her zaman (Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996).

3. YÖNTEM (METHOD)

Bu çalışmanın amacı Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde (OMÜ) görev yapan Araştırma Görevlilerinin mesleki tükenmişlik ve tükenmişlik düzeylerini ortaya koymaktır. OMÜ'de çalışan 582 Araştırma Görevlisinden %95 güvenle 0,05 hoşgörü miktarı ile 183 Araştırma Görevlilerinin seçilmesi gerektiği tabakalı rasgele Örneklemeye yöntemine göre belirlenmiştir (Çıngı, 1994). Her bir fakülte bir tabaka alınarak, oransal dağıtım ($n_h = nN_h/N$) ile Araştırma Görevlileri fakültelere göre aşağıdaki biçimde dağıtılmıştır.

Tablo 1. Araştırma görevlilerinin fakültelere göre dağılımı
(Table 1. Distribution of research assistants as to faculties)

FAKÜLTELER						
Tıp	Fen-Edebiyat	Mühendislik	Eğitim	Ziraat	Diş Hekimliği	Toplam
112	20	18	11	12	10	183

Araştırma Görevlilerine 22'şer soruluk kişisel, ekonomik ve çalışma koşullarına ait Mesleki Tükenmişlik Ölçeği anketi uygulandı.

Verilerin istatistiksel analizi SPSS 15.0 paket programında yapıldı. Analizler için normal dağılım gösterip göstermemesine göre iki bağımsız gruplar için t ve Mann-Whitney U testi, ikiden çok bağımsız gruplar içinde ANOVA ve Kruskal-Wallis testi kullanıldı. Mesleki Tükenmişlik Ölçeği ve bu ölçekten bulunan alt ölçekler için Pearson korelasyon analizi yapıldı. Anlamlılık düzeyi için p değeri 0,05 olarak alındı.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin 6 farklı fakültesinde görev yapan 183 Araştırma Görevlisinin bazı sosyo-demografik ve mesleki özelliklerine göre tükenmişlik düzeyini belirlemek amacı ile yapıldı. Güvenilirlik analizi yapıldı ve yapılan anketin güvenilir olduğu görüldü (Cronbach's $\alpha=0,75$). Araştırma grubunun bazı sosyo-demografik ve mesleki özellikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Çalışmada yer alan Araştırma Görevlilerinin %57,9'u bayan, %42,1'i erkektir. Hizmet süresi olarak Araştırma Görevlilerinin %83,1'i 5 yıldan az, %16,9'u ise 5 yıl ve daha fazla süreli görev yapmaktadır. Araştırma grubunun %13,7'si uygulama derslerine girmemekte, %27,3'ü 1-10 saat arası ve %59'ı 10 saatten fazla uygulama derslerine girmektedir. Araştırma Görevlilerinin %7,1'i maaşın performansa etkisinin olumlu olduğunu, %55,7'si olumsuz etki ettiğini ve %37,2'si ise performansı etkilemediğini ifade etmiştir. Araştırma Görevlilerinin %76'sı yılda en az bir defa sempozyum-konferansa gitmekte olup, %41'i ise akademik çalışmalarla ilgili yenilikleri sürekli takip edebilmektedir.

Araştırma grubunun Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) puanlarının bazı tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3'de bulunan sonuçlara göre Araştırma Görevlilerinin Genel Tükenmişlik seviyesinin orta seviyede olduğu, Kişisel Başarı duygusunda azalma orta seviyenin üzerinde olduğu, Duygusal Tükenme orta seviyesinde ve Duyarsızlaşmanın ise düşük olduğu görülmektedir. Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) puanlarının istatistik analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma grubunun mesleki özelliklere göre dağılımı
(Table 2. Distribution of research group as to job properties)

Değişkenler	Sayı	%	Değişkenler	Sayı	%
Cinsiyet			Haftada Girilen Uygulama Saati		
Bay	77	42,1	Yok	25	13,7
Bayan	106	57,9	1-10 saat	50	27,3
			11 saat ve üstü	108	59,0
Medeni Durum			Hizmet Süresi		
Bekar	107	58,5	5 yıldan az	152	83,1
Evli	73	39,9	5 yıl ve üstü	31	16,9
Boşanmış	3	1,6			
Çocuk Sayısı			Maaşın Performansa Etkisi		
Yok	136	74,3	Olumlu	13	7,1
1	32	17,5	Olumsuz	102	55,7
2 ve üstü	15	8,2	Etkilemiyor	68	37,2
Oturulan Ev			Akademik Çalışma İçin Kaynaklardan Yararlanma		
Kendisinin	45	24,6	Yok	20	10,9
Kira	125	68,3	Bazen	132	72,1
Yakınının	13	7,1	Devamlı	31	16,9
Fakülte			Verilen bir görevde başarısızlığa uğrama		
Tıp	112	61,2	Pes ederim	6	3,3
Fen-Edebiyat	20	10,9	Hırslanırım	46	25,1
Mühendislik	18	9,8	Tekrar denerim	52	28,4
Eğitim	11	6,0	Yeni yönetime yönelme	78	42,6
Ziraat	12	6,6			
Diş Hekimliği	10	5,5			
Uygulama Derslerine Girme			Akademik çalışmalarla ilgili yenilikleri takip edebilme durumu		
Evet	96	52,5	Hiç	5	2,7
Hayır	87	47,5	Çok az	103	56,3
			Sürekli	75	41,0
II.Öğretim Uygulamasına Girme			Yıllık sempozyum-konferansa gitme durumu		
Evet	56	30,6	Gitmiyor	44	24,0
Hayır	127	69,4	Gidiyor	139	76,0
Yaş					
<26	65	35,5			
26-30	83	45,4			
>30	35	19,1			

Tablo 3. Maslach tükenmişlik ölçeği puanlarının istatistikleri
(Table 3. Maslach burnout measurement score statistics)

	Duygusal Tükenme (DT)	Kişisel Başarı (KB)	Duyarsızlaşma (D)	Genel Tükenmişlik (GT)
Ortalama	24,62	32,66	7,75	65,03
Medyan	24,00	33,00	7,00	64,00
Standart sapma	11,33	8,05	6,38	16,05
Minimum	4	10	0	32
Maksimum	53	48	25	107

Tablo 4. Maslach tükenmişlik ölçeği puanlarının istatistik analizleri
(Table 4. Statistical analysis of Maslach burnout measurement scores)

Değişkenler	DT	KB	D	GT
Cinsiyet	0,141	0,927	0,047*	0,796
Yaş	0,000*	0,529	0,520	0,020*
Medeni durum	0,774	0,188	0,742	0,367
Çocuk sayısı	0,697	0,625	0,734	0,634
Oturulan ev	0,651	0,954	0,600	0,206
Fakülte	0,000*	0,506	0,000*	0,000*
Uygulama dersine gitme	0,000*	0,426	0,017*	0,000*
II.öğretim uygulama derslerine girme	0,870	0,921	0,220	0,774
Haftalık uygulama saati	0,000*	0,806	0,000*	0,000*
Hizmet süresi	0,929	0,386	0,649	0,757
Maaşın performansa etkisi	0,001*	0,888	0,047*	0,000*
Akademik çalışma için kaynaklardan yararlanma	0,048*	0,085	0,045*	0,047*
Verilen görevde başarısızlığa uğrama	0,123	0,089*	0,833	0,092
Akademik çalışmalarla ilgili yenilikleri takip edebilme	0,000*	0,002*	0,074	0,000*
Yıllık sempozyum-konferansa gitme	0,309	0,688	0,231	0,356

* p<0,05 anlamlı

Alt ölçeklerden(DT, D ve KB) alınan puanların birbiriyle ve Genel Tükenmişlik (GT) puanları ile olan korelasyonları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Maslach tükenmişlik ölçeği ile alt ölçekler arası korelasyon
(Table 5. Correlation between Maslach burnout measurement and sub measurements)

Alt Ölçekler	DT	D	KB	GT
DT	1,000	-0,208	0,559*	0,824*
D	-0,208	1,000	-0,186	0,281
KB	0,559*	-0,186	1,000	0,699*
GT	0,824*	0,281	0,699*	1,000

*) Bulunan korelasyon miktarları anlamlı

Alt ölçekler ve Genel Tükenmişlik arasında 0.281 ile 0.824 arasında değişen pozitif korelasyonlar bulundu. Bunlardan Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı puanlarının Genel Tükenmişlik puanı arasındaki korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı bulundu. Duyarsızlaşma alt ölçeği ile Genel Tükenmişlik arasında anlamlı bir korelasyon görülmedi. Duyarsızlaşma ile Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı alt ölçekleri arasında ters yönde zayıf bir ilişki mevcuttur. Bu sonuç, bu araştırma grubu için, Duyarsızlaşma ile Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarının farklı etkenlerden etkilendiğini, dolayısıyla birbirlerinden bağımsız olarak değiştiklerini göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND SUGGESTIONS)

Çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, Araştırma Görevlilerinin mesleki tükenmişlik durumu ile ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Cinsiyete göre Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı ve Genel Tükenmişlik düzeyleri istatistiksel olarak anlamsız, Duyarsızlaşma ölçeği ise anlamlı bulundu. Erkek Araştırma Görevlilerinin bayanlara göre daha az Duyarsızlaşma gösterdikleri görüldü.
- Yaş gruplarına göre analiz yapıldığında Duygusal Tükenme ve Genel Tükenmişlik istatistiksel olarak anlamlı, Kişisel Başarı

ve Duyarsızlaşma ise anlamsız bulundu. 26 yaşından küçük olan Araştırma Görevlilerinin daha yüksek yaş grubunda olanlara göre Duygusal Tükenme ve Genel Tükenmişlik seviyelerinin daha yüksek olduğu tespit edildi.

- Araştırma Görevlilerinin medeni durumu, çocuk sayısı ve oturulan ev bakımından tükenmişlik ölçeklerinden hiç birinde bir farklılık göstermediği görüldü.
- Fakültelere göre incelendiğinde ise Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Genel Tükenmişlik istatistiksel olarak anlamlı, Kişisel Başarı ise önemsiz bulundu. Tıp ve Diş Hekimliği fakültelerinde görev yapan Araştırma Görevlilerinin diğer fakültelerde görev yapan Araştırma Görevlilerine göre daha çok tükenmişlik derecesine sahip olduğu tespit edildi.
- Uygulama derslerine girme durumuna göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Genel Tükenmişlik istatistiksel olarak anlamlı, Kişisel Başarı ise anlamsız bulundu.
- İkinci öğretim derslerine girme Araştırma Görevlilerinin tükenmişlik derecelerini etkilememektedir.
- Haftalık uygulama derslerine girme durumuna göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Genel Tükenmişlik istatistiksel olarak anlamlı, Kişisel Başarı ise anlamsız bulundu. Haftada 10 saatten fazla uygulamaya giren Araştırma Görevlilerinin uygulamaya girmeyen ve 10 saatten az uygulamaya girenlere göre tükenmişlik derecelerinin daha yüksek olduğu görüldü.
- Hizmet süresi bakımından 5 yıldan az görev yapanlar ile 5 yıl ve daha fazla süredir görev yapan Araştırma Görevlilerinin tükenmişlik derecelerinin farklı olmadığı tespit edildi.
- Maaşın performansa etkisi durumuna göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Genel Tükenmişlik istatistiksel olarak anlamlı, Kişisel Başarı ise anlamsız bulundu. Araştırma Görevlileri, maaşların düşük oluşu tükenmişliklerini yükselttiğini belirtmektedir.
- Akademik çalışma için kaynaklardan yararlanma durumuna göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Genel Tükenmişlik istatistiksel olarak anlamlı, Kişisel Başarı ise anlamsız bulundu.
- Verilen görevde başarısızlığa uğrama durumu Araştırma Görevlilerinin tükenmişlik derecelerini etkilememektedir.
- Akademik çalışmalarla ilgili yenilikleri takip edebilme durumuna göre Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Genel Tükenmişlik istatistiksel olarak anlamlı, Kişisel Başarı ise anlamsız bulundu.
- Yıllık sempozyum-konferansa gitme durumuna göre Araştırma Görevlilerinin tükenmişlik dereceleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Çalışma sonucunda öneri olarak Araştırma Görevlilerinin uygulama saatlerinin azaltılması, maaşlarının düzeltilmesi, akademik çalışmalarla ilgili yenilikleri takip etmelerine imkan sağlanması ile mesleki tükenmişliklerinin düşük olması sağlanmış olabilir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B., (2001). Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu ve Kişilik. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No:324.
2. Çıngı, H., (1994). Örnekleme Kuramı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları, II.Baskı.

3. Dolunay, A.B., (2002). Keçiören ilçesi "Genel liseler ve Teknik-Ticaret ve Meslek liselerinde görevli öğretmenlerde tükenmişlik durumu" araştırması. Ankara Üniv., Tıp-Fak Mecmuası:55(1), ss:51-62.
4. Freudenberger, N.J., (1974). Staff Burnout. Journal of Social Issues: Volume:30, pp:159-165.
5. Maslach, C. and Jackson, S.E., (1981). The Measurement of Experienced Burnout. Journal of Occupational Behavior, Volume:2, pp:99-113.
6. Sucuoğlu, B. ve Kuloğlu, N., (1996). Özürlü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Deęerlendirilmesi. Türk Psikoloji Dergisi: Türk Psikologlar Derneęi Yayınları, Cilt:10, No:36.